

ความตาย : มโนทัศน์ที่นำเสนอในหนังสือภาพสำหรับเด็ก  
Death : Presenting Concept in the Children's Picture Books

ภัทรขวัญ ลาสงยาง

Pattrakwan Lasongyang

สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

Thai Language Program, Faculty of Humanities and Social Sciences,

Ubon Ratchathani Rajabhat University

Pkwan2528@gmail.com

Received: May 28, 2022

Revised: June 30, 2022

Accepted: July 5, 2022

**บทคัดย่อ**

บทความวิจัยนี้มุ่งศึกษาการนำเสนอมนทัศน์เกี่ยวกับความตาย โดยศึกษาจากหนังสือภาพสำหรับเด็กที่แปลมาจากต่างประเทศ จำนวน 6 เล่ม การศึกษาพบว่าหนังสือภาพสำหรับเด็กนำเสนอมนทัศน์เกี่ยวกับความตายว่า การตายคือการที่ร่างกายหยุดทำงาน ความตายเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นกับทุกชีวิต การตายคือการกลับคืนสู่ธรรมชาติ การตายคือการเดินทางไปแห่งใหม่ นอกจากนี้ยังนำเสนอเกี่ยวกับประเด็นความตายกับภพชาติ และการเผชิญหน้ากับความตาย ในด้านกลวิธีการนำเสนอมนทัศน์เกี่ยวกับการตาย หนังสือภาพสำหรับเด็กนำเสนอผ่านตัวละคร บทสนทนา ภาพประกอบ บทบาทของหนังสือสำหรับเด็ก นอกจากนี้จะให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินแล้ว ยังมีบทบาทเป็น “บรรณบำบัด” (Biblio Therapy) เป็นเครื่องมือช่วยเยียวยา ฟันฟูและปลอบประโลมจิตใจเด็ก ให้เข้มแข็ง ยอมรับ เรียนรู้ และตระหนักถึง “ความตาย” ซึ่งเป็นสัจธรรมของชีวิต และไม่สร้างความเจ็บปวดให้กับจิตใจเด็กมากเกินไป

**คำสำคัญ:** ความตาย มโนทัศน์ หนังสือภาพสำหรับเด็ก

**Abstract**

This research article aimed to present the concepts of death by using the six illustrated books translated from a foreign language. The study found that the children's illustrated books presented the concept of death as the state of a human's body not working, something that occurs to all lives, a return to nature, and a journey to new places. It also presented the issue of death, birth and an encounter with death. In terms of a presenting strategy, the concept of death in the children's picture books was presented through characters, dialogues, scenes and symbols. The aim of children's book was to give pleasure and enjoyment. In addition, it is a biblio therapy that heals, refreshes, and soothes

the children's mind. Furthermore, it can strengthen children's mind to accept, learn and realize that the death is the truth of life. Finally, it helped reduce the pain in the children's mind.

**Keywords:** Death, Concept, Children's Illustrated Books

## บทนำ

การมีชีวิตและความตายเป็นเหตุการณ์ตามธรรมชาติที่เกิดขึ้นในช่วงพัฒนาการของมนุษย์ แต่เมื่อกล่าวถึงความตาย กลับเป็นเรื่องยากที่จะกล่าวถึง โดยเฉพาะเมื่อต้องอธิบายเรื่องความตายให้เด็กได้รับรู้และเข้าใจ เด็กเล็กอาจไม่เข้าใจความตายเลย เด็กโตอาจเข้าใจความตายได้ แต่ผู้ใหญ่ต้องมีเครื่องมือและวิธีการสื่อสารที่เหมาะสมกับช่วงวัยและการรับรู้ของเด็ก เนื่องจากการรับรู้และเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องของการมีชีวิตและความตาย จะแตกต่างกันไปในแต่ละช่วงวัยตามอายุ ประสบการณ์ ศาสนา วัฒนธรรม และความเชื่อ เด็กจะมีความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องของการมีชีวิตและความตายแตกต่างจากผู้ใหญ่ (Bering & Bjorklund, 2004) และเด็กในช่วงอายุที่แตกต่างกันก็จะมีมีความเข้าใจเรื่องของการมีชีวิตและความตายแตกต่างกัน เด็กจะเริ่มมีความเข้าใจและสามารถให้เหตุผลในเรื่องของการมีชีวิตเมื่อเด็กอายุประมาณ 6-7 ปี ส่วนในเรื่องของความตายนั้น Slaughter & Lyons (2003) และ Bering & Bjorklund (2004) ศึกษาพบว่า เด็กจะมีความเข้าใจในเรื่องของความตายเมื่อเด็กมีอายุประมาณ 6 ปี ส่วน ประเสริฐ ผลิตผลการพิมพ์ (อ้างใน เยลเลอเคอ ไรจ์เกิน, 2563) กล่าวว่า ตามตำราทางจิตวิทยา เด็กรู้จักความตายตามที่เป็นจริงเมื่ออายุประมาณ 9 ปี เด็กเข้าใจได้ว่าความตายมีสาเหตุ เป็นที่สิ้นสุด ไม่หวนคืน และหลีกเลี่ยงไม่ได้ (Causality, Eventuality, Irreversible, Inevitable) ซึ่งเป็นเรื่องที่เด็กควรเข้าใจเมื่อถึงเวลา ก่อนหน้าเด็กไม่รู้จักความตายนักแม้ผู้ใหญ่จะพยายามอธิบาย โดยทั่วไปเด็กใส่ใจหรือกังวลเรื่องการพลัดพรากเสียมากกว่า เช่น คุณแม่ตายแล้วไปจากเขาหรือไม่ หรือกังวลเรื่องใครจะดูแลเขาต่อไป ใครจะอ่านนิทาน ใครจะนอนกับเขา เป็นต้น อย่างไรก็ตามด้วยสื่อสมัยใหม่ที่เปิดกว้าง จึงเป็นไปได้ว่าเด็กจะได้ยินหรือรู้เห็นการตายได้ง่ายกว่าเด็กสมัยก่อน การเรียนรู้เรื่องการตายจึงเกิดขึ้นได้เร็วขึ้น

มโนทัศน์เกี่ยวกับเรื่องความตายถือว่าเป็นพื้นฐานความรู้ความคิดทางชีววิทยา ความคิดทางชีววิทยานี้จะส่งผลต่อกระบวนการคิดและการเรียนรู้เกี่ยวกับความจริงของโลกให้กับเด็ก มโนทัศน์ “ความตาย” เป็นการนำเสนอสังขรณ์ของชีวิตที่มนุษย์ต้องเผชิญ เป็นสิ่งที่มนุษย์มีอาจเลือกช่วงเวลาตายเองได้ไม่ว่ามนุษย์ผู้นั้นจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นการเตรียมพร้อมให้เด็กเข้าใจและเรียนรู้เมื่อต้องเผชิญกับความตายที่เป็นหนึ่งในเหตุการณ์ของชีวิต เช่น การเสียชีวิตของคนในครอบครัว การตายของสัตว์เลี้ยง การพลัดพรากจากบุคคลอันเป็นที่รัก ซึ่งในสถานการณ์ปัจจุบัน เกิดโรคระบาด ซึ่งเป็นโรคอุบัติใหม่ เช่น โรคเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 หรือ เชื้อไวรัสโควิด-19 ที่อาจเป็นเหตุปัจจัยให้หลายครอบครัวสูญเสียบุคคลในครอบครัวอย่างไม่คาดคิด เมื่อเด็กต้องเผชิญกับเหตุการณ์สูญเสีย จึงนำมาซึ่งความกังวล เศร้าหมอง ตลอดจนความคับข้องสับสนในใจ ความตายเป็นเรื่องที่มีผลกระทบต่อความรู้สึกและความคิดของคนเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวัยเด็ก

หนังสือภาพสำหรับเด็ก คือ หนังสือที่มีเรื่องและภาพเป็นองค์ประกอบสำคัญในการเล่าเรื่อง หนังสือภาพโดยส่วนใหญ่มักนำเสนอเรื่องราวที่แสดงให้เห็นโลกอันสดใส จินตนาการในโลกอันพิสดารซึ่งงดงามภายใต้เรื่องราวที่สนุกสนาน แต่ปัจจุบันหนังสือภาพสำหรับเด็กทั้งของไทยหรือต่างประเทศ รวมทั้ง

หนังสือแปลได้นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับความตาย ซึ่งเป็นเรื่องราวที่ต้องใช้ศิลปะทั้งภาพและภาษาในการสื่อสารกับเด็ก บทบาทของหนังสือภาพสำหรับเด็ก ไม่ได้มุ่งหมายเพียงความสนุกสนาน บันเทิง หรือ กระตุ้นจินตนาการเท่านั้น แต่บทบาทของหนังสือสำหรับเด็กยังเป็น “บรรณบำบัด” (Biblio Therapy) ซึ่งหมายถึงการใช้หนังสือเพื่อก่อให้เกิดพัฒนาการด้านต่าง ๆ ทั้งในแง่ของการรักษาโรค หรือ เยียวยาจิตใจ ฟันฟูและปลูกปลูกใจ รพินทร์ ณ ถลาง (2546) กล่าวถึงบทบาทของวรรณกรรมเด็กในเชิงบรรณบำบัดว่าเป็นเครื่องมือช่วยเยียวยา ฟันฟูและปลอบประโลมจิตใจเด็กให้คืนสู่สภาพเข้มแข็ง อดทนและยอมรับ ตลอดจนสร้างภูมิคุ้มกัน ให้เด็กพร้อมที่จะยืนหยัดอยู่บนโลกแห่งความจริง การได้อ่านหรือฟังเรื่องราวเกี่ยวกับความตายผ่านภาพและภาษาที่ไม่ซับซ้อน เข้าใจได้ง่ายตามช่วงวัย เป็นการเตรียม เรียนรู้และตระหนักถึง “ความตาย” ซึ่งเป็นสัจธรรมของชีวิต เป็นความจริงที่ต้องยอมรับ และไม่สร้างความเจ็บปวดให้กับจิตใจเด็กมากเกินไป

บทความวิจัยนี้ มุ่งศึกษาหนังสือภาพสำหรับเด็กด้านการนำเสนอมนทัศน์เกี่ยวกับความตาย และกลวิธีการนำเสนอมนทัศน์เกี่ยวกับการตาย ซึ่งมีบทบาทในการเป็น “บรรณบำบัด” ช่วยในการปรับประคับประคองจิตใจ และเตรียมพร้อมให้เด็กเข้าใจและเรียนรู้เมื่อต้องเผชิญกับความตายที่เป็นหนึ่งในเหตุการณ์ของชีวิต

### วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการนำเสนอมนทัศน์เกี่ยวกับความตายในหนังสือภาพสำหรับเด็ก
2. เพื่อศึกษาวิธีการนำเสนอมนทัศน์เกี่ยวกับความตายในหนังสือภาพสำหรับเด็ก

### ระเบียบวิธีวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นงานวิจัยจากเอกสาร โดยใช้กรอบทฤษฎีมโนทัศน์และกลวิธีการศึกษาตามองค์ประกอบของวรรณกรรมสำหรับเด็ก ผู้วิจัยศึกษาหนังสือภาพสำหรับเด็ก จำนวน 6 เล่ม คือ เรื่อง คิดถึงนะครีบแม่ คุณตาจำ ลาก่อน เบ็ด ความตาย และดอกทิวลิป คุณปู่ หลังความตายเป็นอย่างไรกันนะ ? ต้นไม้แห่งความทรงจำ และ แมวน้อยร้อยหมื่นชาติ ซึ่งเป็นหนังสือภาพสำหรับเด็กที่แปลมาจากภาษาต่างประเทศ และนำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับความตายเป็นแก่นเรื่องหลัก โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย ดังนี้

#### 1. ขั้นรวบรวมข้อมูล

- 1.1 รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการการเข้าใจความตายของเด็กในแต่ละ ช่วงวัย
- 1.2 รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษามโนทัศน์ในงานวรรณกรรม
- 1.3 รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์หนังสือภาพสำหรับเด็ก

#### 2. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

- 2.1 ศึกษาการนำเสนอมนทัศน์เกี่ยวกับการตายในหนังสือภาพสำหรับเด็ก
  - 2.1.1 การตายคือการที่ร่างกายหยุดทำงาน
  - 2.1.2 ความตายเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นกับทุกชีวิต
  - 2.1.3 การตายคือการกลับคืนสู่ธรรมชาติ
  - 2.1.4 การตายคือการเดินทางไปแห่งใหม่
  - 2.1.5 ความตายกับภพชาติ
  - 2.1.6 การเผชิญหน้ากับความตาย

## 2.2 ศึกษากลวิธีการนำเสนอโน้ตส์เกี่ยวกับความตายในหนังสือภาพสำหรับเด็ก

### 2.2.1 การนำเสนอโน้ตส์ความตายผ่านตัวละคร

### 2.2.2 การนำเสนอโน้ตส์ความตายผ่านบทสนทนา

### 2.2.3 การนำเสนอโน้ตส์ความตายผ่านภาพประกอบ

## 3. ชี้นำเสนอผลการวิจัย

นำเสนอผลการวิจัยโดยเรียงเรียงผลการวิจัย สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ นำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

### ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิเคราะห์หนังสือภาพสำหรับเด็ก เรื่องคิดถึงนะครีบบแม่ ,คุณตาจำ ลาก่อน ,เปิดความตาย และดอกทิวลิป คุณปู่ หลังความตายเป็นอย่างไรรักกันนะ? ต้นไม้แห่งความทรงจำ และ แมวน้อย ร้อยหมื่นชาติ ได้สื่อสารโน้ตส์และกลวิธีการนำเสนอโน้ตส์เกี่ยวกับความตายผ่านประเด็นต่อไปนี้

### 1. มโนทัศน์เกี่ยวกับความตายในหนังสือภาพสำหรับเด็ก

#### 1.1 การตายคือการที่ร่างกายหยุดทำงาน

การสื่อสารเรื่องราวการตายของตัวละครในหนังสือภาพสำหรับเด็ก ผู้เขียนสื่อสารว่าการตายคือการที่ร่างกายหยุดการทำงาน ดังเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในเรื่องเรื่อง คิดถึงนะครีบบแม่, เรื่อง เปิด ความตาย และดอกทิวลิป และเรื่อง คุณตาจำก่อน ดังข้อความที่ว่า

พอกอดผมและบอกว่าแม่ตายแล้ว...

พอบอกว่าเมื่อคนเราตาย เราจะกลับมาไม่ได้ เพราะร่างกายเราไม่ทำงานอีกต่อไปแล้ว

(คอบบี้, 2564)

ปู่หิมะโพรยปรายในสายลม เกิดเรื่องบางประการ ความตายมองดูเปิด

เธอไม่หายใจแล้ว นอนแน่นิ่ง

(แอร์ลบลูค, 2562)

“ตื่นเถาะครีบบคุณตา” หมิน้อยพยายามปลุก แปลกจ้ง คุณตาไม่ยอมตื่น “คุณตา ตื่นเถาะนะครีบบ” เขาเริ่มกังวล หมิน้อยไม่รู้ต้องทำอะไรต่อ โชคดีที่คุณข้างอยู่แถวนั้น คุณข้างค่อย ๆ เอาจวงมาแตะคุณตา...ที่เท้าที่หัวใจ ที่หัว แล้วทำหน้าที่ครีบบ “ฉันรู้แล้ว คุณตาเป็นอะไร...คุณตาตายแล้ว”

(ไรจ์เกิน, 2563)

เห็นได้ว่าวิธีการสื่อสารที่ทำให้เด็กสังเกตความตายได้ชัดเจน คือ การที่สิ่งมีชีวิตไม่ขยับร่างกาย การหลับไม่ตื่น การไม่หายใจ หรือ การนอนแน่นิ่ง ซึ่งการแสดงออกเหล่านี้หมายถึง การที่ร่างกายหยุดทำงาน ผู้เขียนสื่อสารว่าสิ่งมีชีวิตที่ตายแล้วจะไม่รู้สึกตัวและไม่สามารถฟื้นขึ้นมาได้อีก ซึ่งเป็นการอธิบายให้เด็กเข้าใจความตายในเชิงชีววิทยาที่เชื่อมโยงกับคำอธิบายวิทยาศาสตร์หรือทางการแพทย์ ที่อธิบายการตายว่าคือการที่ร่างกายหยุดการทำงาน เหตุผลที่ร่างกายหยุดทำงานนั้นในหนังสือภาพสื่อสารไว้ว่าเกิดจากการที่ร่างกายทำงานหนักจนเหนื่อยล้า อ่อนแรง จึงต้องพัก นิ่ง และหยุดลง รวมทั้งการหยุดหายใจ ซึ่งสิ่งที่แสดงให้เด็กเห็นถึงการตายได้อย่างรูปธรรมด้วยการสังเกตอาการของสิ่งมีชีวิต

#### 1.2 ความตายเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นกับทุกชีวิต

ความตายเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นกับสิ่งมีชีวิตทุกชนิดในโลกนี้ ไม่มีสิ่งมีชีวิตใดหลีกเลี่ยงพ้นความตายไม่ว่าสิ่งมีชีวิตนั้นจะเป็นคนหรือสัตว์ ซึ่งเป็นตัวละครในหนังสือภาพเรื่อง คุณปู่ หลังความตายเป็นอย่างไรรักกันนะ? ได้นำเสนอความจริงว่าทุกชีวิตล้วนต้องตาย ผ่านบทสนทนาของหลานชายกับคุณปู่ในเรื่องว่า

“ทำไมหลานคิดว่าคนเราต้องตายล่ะ” ปูถามคริสโตเฟอร์  
“เพราะร่างกายเราทรุดโทรมหรือเปล่าครับ” คริสโตเฟอร์เคา  
“ถูกต้องเจ้าหนู” ปูพูดต่อ “และปู่คิดว่าความตายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตอย่างไรล่ะ  
สุดท้ายแล้ว สิ่งมีชีวิตทุกชนิดล้วนต้องตายเหมือนกันทั้งนั้น”  
(เฮสต์, 2564)

บทสนทนาของปูกับหลาน คำถามที่หลานถามอย่างตรงไปตรงมา และปูในเรื่องก็ได้อธิบายให้  
หลานฟังด้วยถ้อยคำที่เข้าใจง่าย สื่อสารให้เด็กเข้าใจว่าความตายเป็นส่วนหนึ่งในชีวิตมนุษย์ และไม่มี  
สิ่งมีชีวิตใดหลีกเลี่ยงความจริงในข้อนี้ไปได้ นอกจากนี้ ในหนังสือภาพเรื่อง เปิด ความตาย และ ดอกทิวลิป  
ยังสื่อสารเกี่ยวกับความตายว่า ความตายเกิดขึ้นได้ทุกขณะ เราไม่อาจกำหนดได้ว่าเราจะตายวันใดหรือด้วย  
เรื่องใด ดังเช่น ข้อความที่ว่า

“ฉันอยู่ใกล้เธอมาตลอดชีวิต – เผื่อไว้ก่อน”  
“เผื่อไว้ก่อนหรือ” เปิดถาม  
“ใช่ เผื่อเกิดอะไรขึ้นกับเธอ เผื่อเธอเป็นหวัดงอม เผื่อเกิดอุบัติเหตุ – ไม่มีใครรู้ล่วงหน้าหรอก”  
(แอร์ลบลูค, 2562)

จากบทสนทนาของความตายกับเปิดในเรื่อง สะท้อนมโนทัศน์เกี่ยวกับความตายว่า ความตาย  
เกิดขึ้นได้ทุกขณะ เราไม่อาจล่วงรู้ กำหนดวัน เวลา หรือ เหตุในการเกิดได้ เพราะฉะนั้นจึงต้องตระหนักถึง  
ความตายในทุกขณะ อีกนัยยะหนึ่ง เหตุการณ์ในเรื่องที่ความตายตามติดเปิดตลอดเวลา เล่น และพูดคุยกับ  
เปิดราวกับเป็นเพื่อนคนหนึ่ง เป็นสิ่งที่สามารถตีความให้ผู้อ่านเห็นว่า ความตายมิใช่ชั่วตรงข้ามกับการมีชีวิต  
แต่หากเป็นสิ่งที่ต้องเกิดขึ้น กล่าวคือเมื่อมีชีวิตก็ย่อมมีความตาย ซึ่งเชื่อมโยงกับแนวคิดทางศาสนา  
เกี่ยวกับกฎธรรมชาติของสรรพสิ่งมีชีวิตที่เมื่อมีเกิดก็ย่อมมีดับ

### 1.3 การตายคือการกลับคืนสู่ธรรมชาติ

การเกิดและการตายเป็นเรื่องธรรมชาติของสิ่งมีชีวิต การเกิด ดำรงชีวิตและการตาย คือ  
วงจรตามธรรมชาติของสิ่งมีชีวิต ในหนังสือภาพสำหรับเด็กได้สื่อสารว่า หลังจากตายแล้ว ผู้ที่เป็นบุคคล  
ใกล้ชิดจะจัดการร่างกายของผู้ตายด้วยวิธีการให้คืนสู่ธรรมชาติ ดังเรื่อง คุณตาจำ ลาก่อน ตัวละครในเรื่อง  
เป็นสัตว์ ตัวละครที่ตายคือ ตัวละครคุณตาหมี คุณตาหมีหลับและไม่ตื่นอีกเลย บรรดาสัตว์ป่าจึงจัดการร่าง  
ของคุณตาและบอกให้คุณตาหมี ด้วยวิธีการดังข้อความที่ว่า

คุณตานอนอยู่ตรงนั้น ไบไม่ร่วงลงมาปกคลุมคุณตา...  
หมีน้อยและช่างนำไบไม่มาคลุมร่างคุณตาจนมืด ส่วนกุกไก่นำเศษกิ่งไม้เพื่อก่อกองไฟใกล้ๆ  
(ไรจ์เกิน และเกเกอร์ดอร์, 2563)

และเรื่อง เปิด ความตาย และดอกทิวลิป เมื่อเปิดในเรื่องนอนนิ่งไม่หายใจ ความตายใน  
เรื่องได้นำร่างเปิดคืนสู่ธรรมชาติ ดังวิธีการต่อไปนี้

เกิดเรื่องบางประการ ความตายมองดูเปิด เธอไม่หายใจแล้ว เธอแน่นิ่ง  
เขาลูบขนยุ่ง ๆ สองสามเส้นให้เรียบ แล้วอุ้มเปิดไปที่แม่น้ำใหญ่ บรรจงวางเธอลงน้ำแล้วผลักเบาๆ  
(แอร์ลบลูค, 2562)

เห็นได้ว่าการสื่อสารเกี่ยวกับการตาย เมื่อร่างกายของสิ่งมีชีวิตหยุดทำงานหรือตาย ผู้เขียนจะ  
เลือกสถานที่ธรรมชาติเป็นฉากในการตาย เช่น ผืนหญ้า ในป่า บนหิมะอันอ่อนนุ่ม หรือริมบึงน้ำ ซึ่งเป็น  
สถานที่ที่ตัวละครเคยอาศัยอยู่ และนำเสนอวิธีการจัดการร่างกายของผู้ตายด้วยวิธีการคืนสู่ธรรมชาติที่  
เรียบง่าย เช่น ในเรื่อง คุณตาจำ ลาก่อน ใช้ไบไม่ปกคลุมร่างกาย และเรื่อง เปิด ความตาย และดอกทิวลิป  
ได้ลอยร่างของเปิดไปในสายน้ำ ซึ่งผืนป่าหรือสายน้ำเป็นสัญลักษณ์สื่อสารถึงธรรมชาติ การกำเนิดของสิ่งมีชีวิต

เป็นไปโดยธรรมชาติ และเมื่อตายร่างนั้นก็กลับคืนสู่ธรรมชาติดั้งเดิม สะท้อนให้เห็นว่าสิ่งมีชีวิตกับธรรมชาติ นั้นเป็นหนึ่งเดียวกัน สิ่งมีชีวิตล้วนใช้ชีวิตในธรรมชาติ ดำเนินไปตามกฎของธรรมชาติ

#### 1.4 การตายคือการเดินทางไปแห่งใหม่

การตายสร้างความกังวลใจ และเป็นเรื่องยากที่จะหาคำอธิบายว่าเมื่อตายแล้วจะเกิดสิ่งใด ต่อจากนั้น หรือตายแล้วไปไหน สิ่งมีชีวิตที่ตายจากโลกปัจจุบันจะเป็นอย่างไร ในหนังสือภาพสำหรับเด็กได้ สื่อสารถึงความตายว่า การตายคือการเดินทางไปยังสถานที่แห่งใหม่ ในเรื่องเปิด ความตาย และดอกทิวลิป สื่อสารให้เห็นความเชื่อและการอธิบายข้อกังวลเมื่อต้องตาย ดังข้อความที่ว่า

“เปิดบางตัวบอกว่าเราจะกลายเป็นนางฟ้าไปนั่งบนก้อนเมฆ แล้วก็มาดูโลก”

“เป็นไปได้” ความตายพูด “เธอมีปีกพร้อมแล้วนี่”

“เปิดบางตัวบอกด้วยว่า ได้ดินลึกลงไปมีนรกที่เราจะถูกย่างถ้าเป็นเปิดชั่ว”

“พวกเปิดช่างเล่าเรื่องน่าฟัง-เรื่องพวกนี้ใครจะรู้ได้”

(แอร์ลบลูค, 2562)

จากบทสนทนาของเปิดและความตาย เป็นการสื่อสารถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นหลังความตายใน ลักษณะของความเชื่อ จากคำกล่าวของความตายในเรื่องที่พูดว่า “พวกเปิดช่างเล่าเรื่องน่าฟัง-เรื่องพวกนี้ใคร จะรู้ได้” ทำให้เห็นว่า ไม่มีใครสามารถพิสูจน์ได้แน่ชัดว่าหลังจากตายไปแล้วคนที่ตายจะไปไหน มีสภาพ อย่างไร แต่สถานที่และสภาพหลังความตายจะยึดโยงกับการกระทำในขณะที่มีชีวิตอยู่ ดังที่เปิดกล่าวว่าเป็น เปิด บางตัวเป็นนางฟ้าบนท้องฟ้า ส่วนเปิดบางตัวนั้น “ได้ดินลึกลงไปมีนรกที่เราจะถูกย่างถ้าเป็นเปิดชั่ว”

ในเรื่อง คุณปู่ หลังความตายเป็นอย่างไรรักนะ? ได้นำเสนอมโนทัศน์เกี่ยวกับความตายว่า การตายคือการเดินทางไปสถานที่แห่งใหม่ ที่มีแสงสว่าง และเต็มไปด้วยสิ่งดีงาม ดังข้อความที่ว่า

“มีหลายแนวคิดเลยเจ้าหนู บางคนคิดว่าหลังความตายมีสวรรค์รออยู่ สถานที่ที่ไม่มีเรื่องเศร้า

หรือสงคราม ทุกสิ่งทุกอย่างดีไปหมด บางคนคิดว่าหลังความตายแล้วจะได้เกิดใหม่

แต่แต่ละครั้งที่กลับมาเปิดในโลกนี้ พวกเราจะฉลาดเฉลียวขึ้นเรื่อย ๆ แต่ก็ยังมีบางคนคิดว่า

หลังความตายคือความว่างเปล่าเหมือนกันนะ เป็นความรู้สึกแบบเดียวกับก่อนที่เกิดมานั้นแหละ

(เฮสส์, 2564)

ในเรื่องนี้อธิบายถึงเหตุการณ์หลังการตายตามความเชื่อ โดยสื่อสารให้เห็นถึงสถานที่หลัง ความตายที่เรียกว่า “สวรรค์” ดินแดนบนท้องฟ้าซึ่งเป็นที่พำนักหลังความตาย เป็นที่สวยงาม สว่าง และ ช่วยทำให้ผู้อ่านที่กำลังเผชิญกับความตาย ยอมรับการสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักได้ง่ายขึ้น ช่วยให้ความรู้สึก หดหู่ใจ ความวิตกกังวลน้อยลง

#### 1.5 ความตายกับภพชาติ

หนังสือภาพสำหรับเด็กสื่อสารว่าการตายคือการเดินทางไปสถานที่แห่งใหม่ รวมทั้งมีการเกิด ใหม่ เวียนว่ายตายเกิด ซึ่งหนังสือภาพที่นำเสนอเรื่องภพชาติหลังการตาย สามารถอ้างอิงแนวคิดการเวียน ว่ายตายเกิดนี้จากแนวคิดพุทธศาสนา แนวคิดเรื่องสังสารวัฏและภพชาติในพระพุทธศาสนา ดังเช่นเรื่อง แมวน้อยร้อยหมื่นชาติ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเกิดใหม่ที่ว่า

มีแมวตัวหนึ่ง มีชีวิตอยู่ถึง 100 หมื่นปี

แมวน้อยเคยตายมาแล้ว 100 หมื่นครั้ง

เคยเกิดมาแล้ว 100 หมื่นชาติ

มันเป็นแมวลายเสือผู้เก่งกล้า

คน 100 หมื่นคน เคยเลี้ยงแมวตัวนี้

คน 100 หมื่นคนเคยร้องไห้เมื่อแมวตัวนี้ตาย

แต่แมวน้อยไม่เคยร้องไห้เลย แม้แต่ครั้งเดียว

(โยโกะ, 2561)

แมวน้อยในหนังสือภาพเล่มนี้ เคยเกิดและตายมาแล้ว 100 หมื่นครั้ง แต่ละชาติภพของแมวก็น่าจะเกิดเป็นแมวที่มีรูปร่าง ลักษณะนิสัย การประกอบอาชีพ สถานที่อยู่ และสถานที่ฝังร่างเมื่อแมวน้อยตาย แตกต่างจากชาติที่ผ่านมา แมวน้อยใช้ชีวิตในแต่ละชาติภพของการเป็นแมว จนชาติภพสุดท้ายแมวน้อยได้พบกับแมวขาวมีครอบครัวอบอุ่นและมีความสุข จนวันหนึ่งแมวขาวตายจากแมวน้อยไป แมวน้อยร้องไห้เสียใจ และแมวน้อยนอนนิ่งไป “แมวน้อยไม่กลับชาติมาเกิดอีกแล้ว” (โยโกะ, 2561)

การที่ผู้เขียนสร้างเหตุการณ์ให้แมวน้อยในเรื่อง เกิดและตายมาแล้ว 100 หมื่นชาติ รวมถึงสื่อให้เห็นว่าในแต่ละชาติภพของแมวน้อยนั้นเกิดเป็นแมวที่แตกต่างจากชาติภพก่อน เป็นการสื่อให้เห็นแนวคิดเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด และเรื่องชาติภพตามแนวคิดพุทธศาสนา ที่การที่บุคคลเวียนว่ายตายเกิดนี้ไม่ใช่เฉพาะมนุษย์อย่างเดียว แต่หมายรวมถึงสัตว์เดรัจฉานที่เกิดขึ้นด้วยแรงกรรมหรือการกระทำที่ได้กระทำไว้ (วิบูลย์พงศ์ พันธุนนท์, 2562) อีกนัยหนึ่งการที่แมวน้อยเกิดและตายในแต่ละภพชาติด้วยรูปร่างลักษณะภายนอก อาชีพ นิสัย ฐานะที่ต่างกัน สะท้อนให้เห็นว่า เมื่อตายแล้ว มีโอกาสกำหนดหรือเลือกได้ว่าชาติภพต่อไปต้องการเกิดเป็นอะไร เป็นหน้าที่ของการกระทำ หรือกรรมเป็นตัวกำหนด ในตอนจบของเรื่องที่แมวน้อยไม่เกิดอีกแล้ว สื่อสารถึงแนวคิดอันเป็นจุดสูงสุดของหลากหลายความเชื่อ เช่น ความเชื่อของพุทธศาสนาคือ “นิพพาน” วิบูลย์พงศ์ พันธุนนท์ (2562) กล่าวว่า “นิพพาน” คือ การไม่เวียนว่ายตายเกิดอีก ศาสนาเต๋า จุดมุ่งหมายสูงสุด คือ การจากโลกนี้ไปสู่อีกภพอันเป็นนิรันดร์ที่เรียกว่า “เซียน” การจะเป็นสุขนิรันดร์นั้นต้องเข้าถึงเต๋า หากยังไม่เข้าถึงเต๋าก็ยังคงต้องเวียนว่ายตายเกิดต่อไป การเวียนว่ายตายเกิดจึงเป็นไปตามหน้าที่แห่งการกระทำที่เรียกว่ากรรมนั่นเอง

### 1.6 การเผชิญหน้ากับความตาย

เมื่อต้องเผชิญหน้ากับการสูญเสียหรือความตาย สิ่งสำคัญที่พ่อแม่หรือผู้ใหญ่มักจะกังวล สับสน และกังวลใจก็คือ ควรจะบอกเด็กหรือไม่ เมื่อบอกแล้วจะเกิดอะไรขึ้น และจะจัดการอย่างไรกับความกังวลใจและความไม่มั่นใจเหล่านี้ ทำให้ผู้ใหญ่หลีกเลี่ยงที่จะไม่พูดความจริงเกี่ยวกับเรื่องการสูญเสียและความตายกับเด็ก

หนังสือสำหรับเด็กพยายามที่จะสื่อสารความตายในมิติที่ทำให้เด็กเข้าใจได้ตามวัย และเสนอทางออกในการเผชิญหน้ากับความตาย เพื่อไม่ให้เด็กเกิดความโศกเศร้า กังวล หรือหดหู่ใจมากเกินไป ในหนังสือภาพสำหรับเด็กเสนอให้เห็นว่า คนที่ตายไปแล้ว เราอาจไม่สามารถมองเห็นตัวตนหรือร่างกายของเขาได้อีก แต่บุคคลเหล่านั้นจะอยู่ในความทรงจำของเราเสมอ สามารถคิดถึงบุคคลที่เรารักเสมอในทุกครั้งที่เราต้องการ โดยสื่อผ่านเนื้อหาในเรื่อง คิดถึงนะครีบบแม่ว่า เด็กชายสูญเสียแม่ แต่เด็กชายยังเด็กเกินไปที่เข้าใจว่าแม่หายไปไหน จนกระทั่งพ่อของเขาได้เริ่มพูดคุยเรื่องแม่ ดังข้อความว่า

เราคุยกันตั้งหลายเรื่องที่ยังจำได้

เราเปิดดูรูปด้วยกัน - รูปที่ทำให้เราทั้งหัวเราะและร้องไห้ไปด้วยกัน

เราช่วยกันทำงานที่แม่เคยช่วยเราทำ

พอยังบอกว่าผมทำงานเก่งมาก

ผมคิดถึงแม่มากเหลือเกิน แม่จะอยู่ในใจผมเสมอ

ผมรู้ว่าผมเป็นคนพิเศษขนาดไหนสำหรับแม่ และแม่ก็จะเป็นคนพิเศษสำหรับผมเสมอไป

(คอบบี้, 2564)

เรื่องราวที่เล่าผ่านมุมมองของ “ผม” เด็กชายในเรื่องที่ต้องสูญเสียแม่ ความรู้สึกของเด็กนั้น สับสน กังวล แต่พ่อซึ่งเป็นผู้ใหญ่เป็นผู้ชี้ให้เด็กเห็นว่า แม่ไม่มีแม่ เราก็ยังสามารถคิดถึงสิ่งที่เราเคยทำร่วมกัน

สานต่อในสิ่งที่คนที่เรารักเคยทำ และคนที่เรารักจะอยู่ในใจเราเสมอ บุคคลที่รักจากไปเพียงร่างกาย แต่ความรู้สึกพิเศษและความทรงจำยังคงอยู่และเกิดขึ้นได้เสมอเมื่อเราคิดถึง การสร้างทางออกจากการสูญเสียคนที่รักในเรื่องนี้ ทำให้เด็กไม่รู้สึกโดดเดี่ยวจนเกินไป และคลายความวิตกกังวลความเศร้าในใจลงไปได้

ในหนังสือภาพเรื่อง คุณตาจำ ลาก่อน เมื่อตัวละครในเรื่องต้องสูญเสียเพื่อนที่พวกเขารัก พวกเขาต่างเสียใจ แต่ผู้เขียนก็เสนอทางบรรเทาความรู้สึกเศร้าโศกเสียใจจากการสูญเสียด้วยการระลึกถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เคยกระทำร่วมกัน ดังข้อความที่ว่า

ทั้งสามนั่งล้อมวงรอบกองไฟ ผลัดกันเล่าเรื่องคุณตา คุณตาจับปลาได้ตัวใหญ่ที่สุด และปีนต้นไม้ได้สูงด้วย หมिन้อยเริ่มร้องไห้อีกครั้ง ร้องแล้วร้องอีก เขาเศร้าแต่ก็มีความสุขด้วย เพราะเขาเข้าใจแล้วว่าเพียงหลับตา คุณตาก็จะอยู่กับเขาตลอดไป  
(ไรจ์เกิน เกเกลดองค์, 2563)

เห็นได้ว่าเมื่อกล่าวถึงบุคคลที่รัก ตัวละครเด็กในเรื่องนั้นจะร้องไห้ด้วยความโศกเศร้าเสมอ การร้องไห้เป็นกลไกในกระบวนการผ่านความเศร้าโศก (ประเสริฐ ผลิตผลการพิมพ์ อ่างใน เยลลอคเคอ ไรจ์เกิน, 2563) การที่หมिन้อยในเรื่องและเพื่อนสัตว์ระลึกถึงคุณตาด้วยการคิดถึงเหตุการณ์ที่เคยกระทำร่วมกัน นึกถึงความทรงจำที่สวยงามเกี่ยวกับผู้จากไปอาจนำมาซึ่งความเศร้า แต่เป็นวิธีการที่ช่วยเยียวยาความรู้สึกสูญเสียว่าแม้บุคคลที่เรารักได้จากไป และความทรงจำเกี่ยวกับเขานั้นยังคงอยู่เสมอไป

นอกจากนี้ประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับการเผชิญหน้ากับความตายคือ แม้ว่าจะรู้สึกเศร้าหม่นเพียงใดแต่ต้องเข้าใจความจริงว่าไม่มีใครหลีกเลี่ยงความตายได้ และผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ต้องดำเนินชีวิตต่อไป ดังเช่นในเรื่อง เป็ด ความตายและดอกทิวลิป ที่กล่าวในตอนจบเรื่องว่า

เขามองตามเธอไปอีกนาน ครั้นเบ็ดลึบตาไปแล้ว ความตายสะเทือนใจเล็กน้อย ทว่าชีวิตก็เป็นเช่นนั้น

(แอร์ลบลูค, 2562)

ข้อความข้างต้นเป็นประโยคจบเรื่องสั้น ๆ แต่ทว่าเรียบง่ายและทรงพลังในการสื่อสารเรื่อง ความตาย ความตายเกิดขึ้นได้ง่าย เกิดขึ้นได้กับทุกชีวิต การตายนำมาซึ่งความสะเทือนใจ แต่เป็นความจริงที่ต้องยอมรับ

เรื่อง คุณตาจำ ลาก่อน กล่าวถึงเหตุการณ์เมื่อตัวละครสัตว์ในเรื่องจัดการกับร่างของคุณตา เล่าย้อนระลึกถึงความทรงจำดี ๆ เกี่ยวกับคุณตา และร้องไห้ด้วยความเศร้าโศกแล้ว ทุกตัวต่างแยกย้ายกันเข้านอน ข้อความที่ว่า

ถึงเวลาเข้านอนแล้ว พรุ่งนี้เช้าพวกเขาจะมาพบกับใหม่ “พรุ่งนี้เราจะทำอะไรกันดี  
“รู้แล้ว” หมิน้อยบอก “ไปตกปลากันเถอะ

(ไรจ์เกิน เกเกลดองค์, 2563)

ตัวละครสัตว์ในเรื่องซึ่งเปรียบเสมือนตัวแทนของเด็ก การสร้างเหตุการณ์ที่ให้ตัวละครเด็กเผชิญเหตุการณ์การตายของบุคคลที่รักซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่มนุษย์ทุกคนนั้นต้องผ่าน เมื่อเหตุการณ์นั้นผ่านมาแล้วจึงจะเริ่มต้นใหม่ได้ในอีกครั้งหนึ่งโดยไม่อยู่กับความเศร้านานจนเกินไป นั่นคือประโยคที่ว่า “ไปตกปลากันเถอะ” ผู้เขียนชี้ให้เห็นว่า ความเศร้านั้นเกิดขึ้นได้ แต่ไม่ควรอยู่กับความเศร้านานจนเกินไป และชีวิตก็ต้องดำเนินต่อไป

ในเรื่องของการนำเสนอโน้ตทัศน์เกี่ยวกับความตาย มีข้อสังเกตว่าเป็นการผสมผสานระหว่างมโนทัศน์ความตายในทางวิทยาศาสตร์และความตายตามความเชื่อทางศาสนา กล่าวคือ การนำเสนอโน้ตทัศน์ความตายว่าเป็นการที่ร่างกายหยุดการทำงานนั้น เป็นการอธิบายความตายในเชิงชีววิทยาหรือวิทยาศาสตร์

ในขณะที่การพยายามตั้งคำถามเกี่ยวกับเหตุการณ์หลังความตาย ตายแล้วไปที่ไหน เรื่องราวของชาติภพ การยอมรับและเข้าใจว่าความตายเกิดขึ้นกับทุกชีวิต ล้วนเป็นการอธิบายและสื่อสารความตายในเชิงความเชื่อและหลักการทางศาสนา สะท้อนให้เห็นความพยายามของผู้สร้างหนังสือภาพสำหรับเด็กในการอธิบาย เรื่องราวความตายให้เด็กเข้าใจในหลากหลายบริบทความรู้และความเชื่อ

## 2. กลวิธีการนำเสนอ มโนทัศน์เกี่ยวกับความตายในหนังสือภาพสำหรับเด็ก

องค์ประกอบของหนังสือภาพสำหรับเด็ก คือ เรื่องและภาพ แต่สิ่งสำคัญที่ช่วยอธิบายและช่วย ในการบอกเล่าเรื่องราวคือภาพประกอบ ภิมลพรรณ อุ่นแก้ว (2563) กล่าวถึงหนังสือภาพสำหรับเด็กว่า คำบรรยายและภาพประกอบต้องสอดคล้องกัน ถ่ายทอดความหมายได้ตามแนวคิดหลักของเรื่อง หนังสือ ภาพที่ติดนอกจากจะมีเนื้อเรื่องที่ตีแล้ว ต้องวางโครงเรื่องให้ดี มีตัวละครดำเนินเรื่อง มีสถานที่ มีเวลาเกิดเหตุ รวมทั้งกำหนดบรรยากาศให้เรื่องต่อเนื่องสมเหตุสมผล

จากวิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอ มโนทัศน์ในหนังสือภาพสำหรับเด็ก พบว่าผู้เขียนสื่อสารมโน ทัศน์เกี่ยวกับความตายผ่านองค์ประกอบที่สำคัญของหนังสือภาพ คือ ตัวละคร บทสนทนา และ ภาพประกอบ ดังต่อไปนี้

### 2.1 กลวิธีการนำเสนอ มโนทัศน์ความตายผ่านตัวละคร

จากการวิเคราะห์กลวิธีการนำเสนอ มโนทัศน์ความตายผ่านตัวละคร พบว่าในหนังสือภาพ สำหรับเด็กตัวละครเรื่องมีทั้งตัวละครที่เป็นมนุษย์ ตัวละครสัตว์ และตัวละครความตาย ดังรายละเอียด ดังต่อไปนี้

#### 2.1.1 ตัวละครมนุษย์

ผู้เขียนวางโครงเรื่องให้ตัวละครที่เป็นมนุษย์ตาย และตัวละครเอกในเรื่องมีบทบาทใน การเผชิญและรับมือกับความโศกเศร้าจากการสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก ดังเช่นในเรื่อง คิดถึงนะครั้นแม่ ตัวละครในเรื่องคือ แม่เสียชีวิต ในเรื่องไม่ปรากฏคำอธิบายเกี่ยวกับการตายของแม่ ดังข้อความต่อไปนี้

เมื่อวันก่อนเราไปส่งแม่ด้วยกัน ผมไม่รู้หรือว่าแม่ไปไหน

ผมพยายามตามหาแม่ทั่วไปหมด ...ผมรู้สึกกลัวมากเพราะคิดว่าแม่จะไม่กลับมาอีก แล้ว

(คอบบ์, 2564)

จากข้อความดังกล่าวสื่อสารให้เห็นว่าเด็กชายรับรู้การหายไปของแม่ รู้สึกกังวลและกลัว กับการเปลี่ยนแปลง การสร้างให้ตัวละครที่เป็น “แม่” เสียชีวิต สร้างความสะเทือนใจให้เด็กเป็นอย่างมาก เพราะสำหรับเด็กแล้ว แม่คือคนสำคัญและคนที่เด็กผูกพัน เนื้อเรื่องไม่ได้ให้คำอธิบายว่าแม่จากไปด้วยสาเหตุ ใดหรือแม่อายุเท่าใด เห็นเพียงภาพของตัวละคร “ผม” ในเรื่องที่เป็นเด็กชาย เกิดความสับสน เสียใจอย่างยิ่ง กับการจากไปของบุคคลที่รัก สะท้อนให้เห็นว่าความตายสามารถเกิดขึ้นได้ทุกขณะ มนุษย์ไม่อาจกำหนด หรือเลือกได้ จึงต้องมีภูมิคุ้มกันทางใจในการเผชิญและรับมือเรื่องราวของการสูญเสีย แม้จะอยู่ในช่วงวัยเด็ก ก็ตาม

2.1.2 ตัวละครสัตว์ ผู้เขียนใช้กลวิธีนำเสนอเรื่องราวการตายผ่านตัวละครที่เป็นสัตว์ กลวิธีการนำเสนอผ่านตัวละครที่เป็นสัตว์คือ การจากไปของสัตว์ตามอายุขัยและการใช้ชีวิตมาอย่างยาวนาน เช่น ในเรื่องคุณตาจำลา ก่อน ที่คุณตานอนหลับไปและไม่ตื่นอีกเลย หรือ เรื่องต้นไม้แห่งความทรงจำ ที่เล่า ถึงการตายของหมาจึงจอกว่า

หมาจิ้งจอกใช้ชีวิตอย่างมีความสุขมายาวนาน แต่ตอนนี้เขาอ่อนล้าเต็มที ...

หมาจิ้งจอกหลับตาลง หายใจช้าลึก ๆ แล้วนอนหลับไป ตลอดกาล

(เทกเคนทรัป, 2563)

สิ่งที่ผู้เขียนนำเสนอผ่านตัวละครมาจิ้งจอกที่ใช้ชีวิตมายาวนานและอ่อนล้าเต็มที่ สื่อสารให้เห็นว่าร่างกายหยุดทำงานเนื่องจากอายุมากและร่างกายทำงานมาแสนนาน เป็นการสื่อสารให้เด็กเตรียมพร้อมการเผชิญหน้ากับการตายของบุคคลในครอบครัวของตนเองซึ่งไม่อาจกำหนดวันเวลาได้

**2.1.3 ตัวละครความตาย** ผู้เขียนนำเสนอมนต์ศน์ความตายผ่านตัวละครที่ใช้ชื่อว่า “ความตาย” ซึ่งมีลักษณะเป็นหัวกะโหลกโครงกระดูก เป็นการสื่อสารให้ผู้อ่านเห็นอย่างตรงไปตรงมาตั้งแต่การเปิดเรื่องในหน้าแรก โดยได้แนะนำตัวละครว่า

“เปิดสังฆรณ์มานานแล้ว “เธอเป็นใคร - แอบตามฉันมาทำไม”

“ดีจริงที่เธอสังเกตเห็นฉันแล้ว” ความตายพูด “ฉันคือความตาย”

(แอร์ลบลูค, 2562)

การสื่อสารอย่างตรงไปตรงมาด้วยภาพและการตั้งชื่อตัวละครว่า “ความตาย” ตั้งแต่หน้าแรกในหนังสือ อาจสร้างความน่ากลัวให้กับผู้อ่าน แต่ทว่าในเรื่องนี้มีตัวละครในการดำเนินเรื่องเพียงสองตัวละคร คือ ตัวละครเปิด ซึ่งเป็นตัวแทนของการมีชีวิต และ ตัวละครความตาย ซึ่งเป็นตัวแทนของความตาย เป็นการสื่อสารแบบชัดตรงข้ามแต่มีได้แบ่งแยก สื่อสารให้ผู้อ่านเข้าใจความจริงตามธรรมชาติได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้นว่าการ มีชีวิตกับความตายเป็นสิ่งที่ย่อมเกิดขึ้นเสมอกับสิ่งมีชีวิต

## 2.2 กลวิธีการนำเสนอมนต์ศน์ความตายผ่านบทสนทนา

กลวิธีการนำเสนอมนต์ศน์ความตายผ่านบทสนทนาเป็นวิธีการที่ผู้เขียนใช้ในการสื่อสารเล่าเรื่อง และ อธิบายแนวคิดเกี่ยวกับความตายให้เด็กเข้าใจความตาย ผ่านการสนทนายระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่ หรือ ตัวละครวัยเดียวกัน ดังเช่น บทสนทนาของ เปิด และ ความตาย ในเรื่อง เปิด ความตาย และ ดอกทิวลิป ที่สนทนาเกี่ยวกับความตาย ตัวละครเปิดกล่าวว่า ความตายนั้นดูเป็นมิตร พุดคุย และเล่นราวกับเป็นเพื่อนสนิท รวมไปถึงการจัดการร่างของเปิดเมื่อตายไปแล้ว และเรื่องคุณปู่ หลังความตายเป็นอย่างไรรึกันนะ? ที่ใช้กลวิธีการสื่อสารมนต์ศน์ความตายด้วยบทสนทนาเป็นองค์ประกอบหลักในเรื่องดังต่อไปนี้

“แล้วคุณปู่จะตายก่อนผมหรือเปล่า?”

“ก็เป็นไปได้นะ ปู่อาจจะตายก่อน”

“แต่ผมอาจจะตายก่อนปู่ก็ได้ไหม?”

“ปู่ว่ายากนะ มีโอกาสน้อยมากเลย”

“แต่ก็เป็นไปได้...ใช่ไหมครับ?”

“ถูกแล้วหลาน เป็นไปได้สิ”

(เฮสต์, 2564)

บทสนทนาในหนังสือภาพสำหรับเด็กเป็นกลวิธีสำคัญในการสื่อสารความตายกับเด็ก ผ่านคำถามและคำตอบ ภาษาสนทนาที่เด็กสามารถเข้าใจได้ตามวัย

## 2.3 กลวิธีการนำเสนอมนต์ศน์ความตายผ่านภาพประกอบ

ภาพประกอบเป็นองค์ประกอบสำคัญในหนังสือภาพสำหรับเด็ก เป็นส่วนสำคัญที่ช่วยอธิบายเนื้อหาให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ภาพประกอบยังสื่อสารการรับรู้ในเรื่องอารมณ์ความรู้สึกผ่านสี สัน ลายเส้น และฉากในเรื่อง ซึ่งหนังสือภาพสำหรับเด็กนั้นได้สื่อสารมนต์ศน์เกี่ยวกับความตายผ่านภาพประกอบ ในเรื่องคิดถึงนะครับแม่ สื่อสารการตายให้เด็กเห็นและรับรู้ผ่านฉากที่เป็นภาพประกอบในเรื่อง ใช้สีเป็นสัญลักษณ์ในการสื่อสารถึงเหตุการณ์การตายและความโศกเศร้า ดังภาพต่อไปนี้



ภาพที่ 1 ภาพอธิบายฉากที่ตัวละครเด็กไปร่วมงานศพของแม่  
ที่มา: คอบบี้, 2564

ภาพในเรื่อง เป็นฉากเปิดเรื่อง การร่วมไว้อาลัยในงานศพแม่ของเด็กชาย ผ่านการแต่งกายด้วยสีดำ ฉากที่ทุกคนใส่ชุดสีดำ ท่ามกลางสายฝน ล้วนเป็นภาพที่สื่อสารความรู้สึกและมโนทัศน์เกี่ยวกับความตายและความเสียใจ ภาพในเรื่องสื่อสารให้เด็กเข้าใจการตายในเชิงมานุษยวิทยา กล่าวคือ การสอนให้เด็กเฝ้าสังเกตเหตุการณ์ต่าง ๆ อันจะทำให้เด็กสามารถเข้าใจความตายได้โดยไม่ต้องกังวลเรื่องอารมณ์ต่าง ๆ มากนัก เช่น การให้เด็กได้สังเกตการณ์ในพิธีกรรมเกี่ยวกับความตาย อาทิ การไว้ทุกข์ พิธีศพ การทำบุญอุทิศส่วนกุศล เป็นต้น (รพินทร์ ณ ถลาง, 2546) เด็กจะค่อย ๆ สังเกตพฤติกรรมของคนใกล้ชิดเข้าใจและเรียนรู้ได้ในที่สุด

ในหนังสือภาพสำหรับเด็กเรื่องอื่น ๆ เช่น ต้นไม้แห่งความทรงจำ และ คุณตาจำลา ก่อนผู้เขียนใช้ภาพประกอบในการสื่อสารความตายให้สอดคล้องกับคำบรรยาย คือการนอนนิ่ง ไม่ตื่น และมีบุคคลที่รักร่วมกันจัดการกับร่างผู้ตายด้วยความรักและอาลัย ดังภาพต่อไปนี้



ภาพที่ 2 ภาพหมาจิ้งจอกตายท่ามกลางหิมะโปรยปราย และมีเพื่อนสัตว์ร่วมไว้อาลัย  
ที่มา: เทกเคนทรีป, 2563

ในภาพประกอบ ผู้วาดภาพใช้สีสันสดใสตามปกติ ไม่ได้ปรับสีภาพให้หม่นหรือทึบลง เป็นการสื่อสารและตีความได้ว่าความตายนั่นเป็นเรื่องปกติที่เกิดขึ้นในธรรมชาติ และตัวละครในเรื่องก็ไม่ได้แสดงถึง

ความหม่นเศร้าหรือเสียใจมากจนเกินไป แต่ใช้วิธีย้อนระลึกถึงความทรงจำที่ดีที่เคยมีร่วมกันกับตัวละครที่ตาย

สอดคล้องกับเรื่อง เป็ด ความตาย และดอกทิวลิป ที่ใช้ภาพประกอบในการสื่อสารความตายอย่างตรงไปตรงมา ด้วยการสร้างตัวละครหวังะโหลกเป็นสัญลักษณ์ของความตาย และเป็นเสมือนเพื่อนของเป็ดที่ไม่เคยแยกจากกัน แม้กระทั่งเป็ดตาย ดังภาพประกอบต่อไปนี้



ภาพที่ 3 ภาพตัวละครความตายกับเป็ด  
ที่มา: แอร์ลบุค, 2562

การใช้สีในภาพประกอบในเรื่อง เป็ด ความตาย และดอกทิวลิปนั้นน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะผู้วาดภาพประกอบเลือกใช้ระดับสีของตัวละครเป็ดกับความตายเป็นโทนสีเดียวกัน สื่อสารให้เห็นว่าระหว่างการใช้ชีวิตกับความตายนั้นไม่ใช่สิ่งตรงข้าม แต่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นธรรมดาของชีวิตและอยู่ใกล้ชิดกันตลอดเวลา

ผลการศึกษาการนำเสนอโน้ตทัศน์เกี่ยวกับความตายในหนังสือภาพสำหรับเด็ก พบว่าผู้เขียนสื่อสารโน้ตทัศน์การตายว่า คือ การที่ร่างกายหยุดทำงาน ความตายเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นกับทุกชีวิต การตายคือการกลับคืนสู่ธรรมชาติ การตาย คือ การเดินทางไปที่แห่งใหม่ ความตายกับภพชาติ และการเผชิญหน้ากับความตาย ซึ่งล้วนแล้วแต่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เด็กเข้าใจเรื่องราวเกี่ยวกับความตาย ด้วยการสื่อสารที่ไม่ซับซ้อนและเข้าใจได้ง่าย ตามวัย ซึ่งกลวิธีที่ผู้สร้างหนังสือภาพสำหรับเด็กใช้ในการสื่อสารความตายนั้นก็มี ความสอดคล้องเหมาะสมกับช่วงวัยของผู้อ่าน โดยกลวิธีที่ผู้เขียนใช้สื่อสารโน้ตทัศน์ความตายกับเด็กคือ การใช้ตัวละคร การใช้บทสนทนา และการใช้ภาพประกอบ ผู้สร้างหนังสือภาพสำหรับเด็กใช้ตัวละครที่เด็กสามารถเข้าใจและมีความรู้สึกร่วมได้ง่าย เนื่องจากตัวละครที่ผู้สร้างใช้ในการสื่อสารความตาย มีทั้งตัวละครที่อยู่ในวัยใกล้เคียงกับเด็ก หรือตัวละครอื่นๆที่เด็กสามารถเทียบเคียงกับบุคคลที่อยู่รอบตัวเด็ก การใช้บทสนทนาที่เรียบง่าย เด็กสามารถเข้าใจความหมายของความตายได้ตามช่วงวัย รวมทั้งสื่อสารผ่านภาพประกอบที่เป็นช่องทางในการรับรู้ผ่านสายตา ภาพประกอบช่วยสื่อสารให้ความหมายในบทสนทนาแจ่มชัดขึ้น

### อภิปรายผลการวิจัย

ความตายเป็นความจริงตามธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับทุกชีวิต ความตายเกิดขึ้นรอบตัวเด็กและเกิดขึ้นได้ทุกขณะ การเปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้เกี่ยวกับความตายจึงมีคุณค่าต่อตัวเด็กเป็นอย่างยิ่ง เป็นการ

เตรียมพร้อมให้เด็กเมื่อต้องเผชิญกับความตาย ทั้งความตายของบุคคลที่เขารัก หรือ แม้กระทั่งตัวเด็กเอง การที่เด็กได้เรียนรู้เกี่ยวกับความตายจึงเป็นการปลูกฝังทัศนคติเกี่ยวกับความตายว่าเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นได้กับทุกคนเป็นเหมือนเรื่องปกติธรรมดา จะเป็นเหมือนภูมิคุ้มกันให้เด็กสามารถจัดการกับความรู้สึกสูญเสียได้ดีขึ้น หากเด็กกำลังเผชิญกับความสูญเสีย โศกเศร้า สับสน และกังวล เมื่อบุคคลที่เขารักจากไป บทบาทของหนังสือภาพสำหรับเด็กจึงเป็นเสมือน “บรรณบำบัด” (Biblio Therapy) ที่เป็นเสมือนเพื่อนที่เด็กจะเชื่อมโยงประสบการณ์ของเด็กกับตัวละครในเรื่อง ความรู้สึกโศกเศร้า สับสน กังวล จากความสูญเสียจึงบรรเทาลงได้ ในขณะที่เดียวกันหนังสือสำหรับเด็กที่สื่อสารเรื่องความตาย ก็เป็นเครื่องมือที่ผู้ใหญ่ใช้เป็นสื่อกลางสื่อสารเรื่องราวการตายที่ยากจะอธิบายให้เห็นได้อย่างเป็นรูปธรรม เป็นการผจญจินตนาการ วุฒิภาวะตามวัยและสัจธรรมของชีวิตเข้าใจด้วยกันอย่างแนบเนียน ด้วยภาพและภาษาที่เด็กสามารถเข้าใจได้ง่ายตามวัย

ในหนังสือสำหรับผู้ใหญ่สามารถสื่อสารเรื่องราวเกี่ยวกับการตายได้ง่ายและอธิบายในเชิงรายละเอียดได้มากกว่าหนังสือสำหรับเด็ก ในมิติของหนังสือภาพสำหรับเด็กที่เขียนและสร้างโดยนักเขียนไทย เนื่องด้วยวัฒนธรรมไทย การตายเป็นเรื่องยากจะกล่าวถึง การตายนั้นเป็นเรื่องที่ควรหลีกเลี่ยงในการสื่อสารเนื่องจากมองว่าเป็นเรื่องที่ไม่เป็นมงคล หนังสือภาพสำหรับเด็กที่นำเสนอเรื่องราวความตายที่สร้างโดยนักเขียนชาวไทยจึงมีจำนวนน้อยและค้นหาได้ยากยิ่ง หนังสือภาพสำหรับเด็กที่ผู้วิจัยนำมาศึกษาเป็นหนังสือภาพสำหรับเด็กที่แปลมาจากภาษาต่างประเทศ ซึ่งนับเป็นการเปิดมุมมองในการสื่อสารเรื่องการตายสำหรับเด็กไทย แม้ว่าหนังสือภาพสำหรับเด็กเป็นหนังสือแปลมาจากภาษาต่างประเทศ แต่เรื่อง “ความตาย” สามารถสื่อสารให้เด็กเข้าใจได้โดยมิได้มีกำแพงทางวัฒนธรรมที่แตกต่าง เนื่องด้วย “ความตาย เป็นเรื่องสากล” เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นกับทุกชีวิตอีกทั้งภาพประกอบที่มีบทบาทเป็น “ภาษาภาพ” ที่เป็นเครื่องมือสื่อสารผ่านสายตา มีบทบาทสำคัญในการช่วยอธิบายเนื้อหาและเรื่องราวความตายให้เด็กเข้าใจชัดเจนมากยิ่งขึ้น

### ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการศึกษาการนำเสนอ มโนทัศน์ด้านอื่น ๆ เช่น มโนทัศน์ด้านการเกิด มโนทัศน์ด้านความรัก ในหนังสือภาพสำหรับเด็กหรือวรรณกรรมเยาวชน
2. ควรมีการศึกษามโนทัศน์เกี่ยวกับความตายในวรรณกรรมสำหรับเด็กเยาวชน

### เอกสารอ้างอิง

- คอบบ์, รีเบคคา. (2564). *คิดถึงนะครีบบแม่*. แปลจาก Missing Mummy. โดย อริยา ไพฑูรย์. กรุงเทพฯ: แชนคลีคบุ๊กส์.
- เทกเคนทรีป, บริตตา. (2563). *ต้นไม้แห่งความทรงจำ*. แปลจาก The Memory Of Tree. โดย น้านกสูก. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: แอปป์คิดส์.
- ภิมลพรรณ อุ่นแก้ว. (2563). *หลักพื้นฐานบรรณาธิการหนังสือเด็ก*. กรุงเทพฯ: แปลนปรีนติ้ง จำกัด.
- ประเสริฐ ผลิตผลการพิมพ์. (2563). “คำนิยม,” ไรจ์กิน, เอลเลอเคอ และ เกเกลดองค์ มัค ฟาน. *คุณตาจำ ลาก่อน*. แปลจาก Dang Opa. โดย วิชชุดา โอภาสโสภณ. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์คิดส์.

- โยโกะ ซาโนะ. (2561). *แมวน้อยร้อยหมื่นชาติ*. แปลจาก 100 Mankai ikita neko. โดย พรอนงค์ นิยมค้า. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: แพรวเพื่อนเด็ก.
- รพินทร์ ณ ถลาง. (2546). ความตาย : นัยสำคัญในวรรณกรรมเด็ก *มนุษยศาสตร์ปริทรรศน์*, 25(2), 57-62.
- ไรจ์เกิน, เยลเลอเคอ และ เกเกลดองค์ มัค ฟาน. (2563). *คุณตาจำ ลาก่อน*. แปลจาก Dang Opa. โดย วิชุดา โอภาสโสภณ. กรุงเทพฯ: นานามีบุ๊คส์คิดดี.
- วิบูลย์พงศ์ พันธุนนท์. (2562) แนวคิดเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดกับพุทธปรัชญา. *พุทธศาสตร์ปริทรรศน์*, 3(2), 35.
- แอร์ลบรูค, โวล์ฟ แอร์ลบรูค. (2562). *เปิด ความตาย และดอกทิวลิป*. แปลจาก Ente, Tod und Tulpe. โดย วัชรวิชญ์. กรุงเทพฯ: สเตรนเจอร์.
- เฮสต์, ปิมม์ ฟาน. (2564). *คุณปู่ หลังความตายเป็นอย่างไรรนะ?*. แปลจาก Misschien is doodgaan wel hetzelfdw al seen vlinder worden. โดย วารยา ศุภศิริ. กรุงเทพฯ: วายเอฟคัลเจอร์.
- Bering, J. B. & Bjorklund, D. F. (2004). *The Natural emergence of Reasoning about the after life as a developmental regularity*. New York: Mental health.
- Slaughter, V. & Lyons, M. (2003). *Learning About Life and Death in Early Childhood*. London: Chapman Publishing.